

מבוא רעיוני לתכנית שואה – רציונל התוכנית

ה"שואה" הינו אחד האירועים המשמעותיים ביותר עבור ישראלים ויהודים באשר הם, ובמיוחד לאלו הגרים במדינת ישראל.

דיסציפלינות שונות מנסות לעסוק ב"שואה" מן ההיבט ההיסטורי, כמו גם מן הספרותי ועוד, כדי לנסות להבין אירוע זה שהשפיע על העם היהודי ותרם לעיצוב של עם ישראל בארץ ישראל.

לימוד והוראת השואה הוא אתגר קשה: כיצד לשמור על העוצמה של האירוע ועם זאת לחבר אותו לחיים האישיים של המורים והתלמידים.

תכנית לימודים בנושא **השואה** לנוער היל"ה צריכה לבטא חיבור רגיש של תחום השואה האוצר בו מושגים מורכבים מאוד מבחינה רעיונית ורגשית, עם בני נוער שאינם מבקרים בבית ספר מסיבות שונות.

כאשר ניגשנו לפיתוח התכנית היה ברור לנו כי עלינו להשתמש בפדגוגיה שיכולה לעסוק במושגים מורכבים מבינה רעיונית ורגשית על מנת ליצור תהליך חינוכי משמעותי.

בנוסף היה חשוב להשתמש בפדגוגיה שכל מורה ותלמיד/ה יוכלו להתחבר אליה, מן המקום הסובייקטיבי והמורכב בו הם נמצאים.

גישה פדגוגיה כזו צריכה להתייחס לרקע האישי והחברתי של בני הנוער ולתפיסות העולם ההיסטוריות והפוליטיות שבני הנוער באים איתם.

בדיון בנושא השואה, אנו עוסקים בחוויית הדיכוי של קבוצות שונות באוכלוסייה, ובצד המדוכאים גם במדכאים המשמרים את חוויית הקורבן מן הכיוון ההפוך.

חוויית הדיכוי הינה מרכיב מרכזי בחיי בני נוער מוחלשים והעיסוק ב"שואה" כנושא מרוחק ולא רלוונטי, הופך להיות משמעותי ובעל ערך לדיון, בזכות החיבורים האישיים.

תכנית לימודים על ה"שואה" לנוער "היל"ה"

הכינה: טליה בירקאן (בשיתוף הצוות הכותב: יגאל זלמנסון ותמר כהן)

התכנית כוללת 2 חוברות כמפורט לעיל:

חוברת 1 : ליבה – תשתית של עובדות ומושגים (תוצג כקו רצף היסטורי) מלווים בערכים מרכזיים

מבואה היסטורית: מהלכים היסטוריים; מפות; טבלאות; מספרים; ועדות; צילומים; ציורים; רישומים; ספרות; סרטים; עדויות (סרטים- מתקופות שונות) ועוד (ראה "תכנית שואה – חוברת תכנים היסטוריים").

חוברת 2. – א. מדריך (מתווך) למורה ופעילויות לתלמיד/ה – תשתית של ערכים - חיבור של המושגים שמחוברת 1. לחייה האישיים של המורה כדי להבין את המושגים, את הרציונל שלהם ואת האופציות השונות של התרגום שלהם לתלמידים באספקטים: פילוסופיים; פסיכולוגיים (רגשיים וחוויתיים); חברתיים; אסתטיים; ועוד.

מושג = פריט מידע היסטורי המופיע בחוברת 1.

ערך = תרגום המידע ההיסטורי למשמעות מוסרית.

שביל = שילוב של מספר ערכים שיש ביניהם קשר (ראה/י "מסלולים ומפות שבילים").

רציונל תכנית הלימודים :

להכיר את הרקע שהוביל לשואה ואת השואה.

לפתח חשיבה עצמית : ביקורתית ויצירתית, דרך עיסוק בטקסטים שונים : כתובים וויזואליים

לבחון את הערכים גם מן ההיבט האישי וגם מן ההיבט האוניברסאלי

לבחון את הערכים מתוך התייחסות למהות השואה

חוברת 1 :

חוברת 1 : היא ליבה – תשתית של עובדות ומושגים (תוצג כקו רצף היסטורי) :

מבואה היסטורית : מהלכים היסטוריים ; מפות ; טבלאות ; מספרים ; ועדות ;
צילומים ; ציורים ; רישומים ; ספרות ; סרטים ; עדויות (סרטים- מתקופות שונות)
ועוד

תכנית הלימודים מבוססת על התפיסה הפדגוגית של שתי גישות חינוכיות : גישת
ה"התבנות" שיצר פרופ' משה דב כספי, וגישה/ תכנית שנבנתה על בסיס גישת
"ההתבנות" הנקראת "פילוסופיה לילדים והתבנות", שנכתבה ע"י צוות פיתוח
ומרכזת אותה **טליה בירקאן**.

גישת ההתבנות מבטאת תהליך של גדילה והתפתחות לקראת מיצוי אישי
אופטימאלי של האדם. תהליך זה מבוסס על גירויים חיצוניים ועל תובנות פנימיות,
והוא משלב בתוכו מודלים שונים.

המושג "התבנות" מקפל בתוכו שורה של מושגים הנובעים מן השורשים
הדקדוקיים של בני"ה ובני"ן (כגון : בניה ; הבניה ; הבנה ; תבונה ; התבוננות ; בינה ;
תובנה) נטיית שורשים אלו בבניין התפעל נועדו לציין פעולה רקורסיבית היוצאת
מן הפרט וחוזרת אליו.

התבנות היא מערכת מגוונת של הזדמנויות חוויה, של דרכים, של גישות ושל כלי
עבודה (אמנותיים, אינטלקטואליים, הומוריסטיים, חברתיים, אישיים, משחקיים,
מדעיים, תרפויטיים וכו'), המיועדת להציע למעוניינת/ לבחור דרכים לבניית
עצמו/ה. המונח מרמז על כיווני התפתחות, התבוננות, היפתחות לבינה ולתובנות
מ"בפנים" ומ"בחוץ" באופן מעשי, רפלקטיבי ויוצרני, שאישיותו/ה ונתונו/ה
האחרים מאפשרים זאת.

"פילוסופיה לילדים והתבנות" – הגישה והתכנית

גישה זו שהיא גם תכנית הינה שילוב של שתי גישות מרכזיות : "פילוסופיה לילדים" של פרופ' מתיו ליפמן, וה"התבנות" של פרופ' משה דב כספי.

התכנית של "פילוסופיה לילדים" מבקשת לפתח את החשיבה הביקורתית ואת החשיבה היצירתית, כביטוי כללי של חשיבה פילוסופית בתפקידה האנליטי. ניתן לראות בגישה זו ביטוי לתחום הקרוי "פילוסופיה".

הגישה של ה"התבנות" – (selfRemaking) יוצאת מתוך הנחה כי האדם מעוניין ללמוד כיצד לפעול בכל תחומי החיים ומבקשת לתמוך בהתפתחות האדם לקראת האופטימום שלו, משמע פיתוח האישיות והמרכיבים השונים של האדם. הגישה מציעה מודלים להתבנות שהמרכזי בהם הוא הכת"א = כשרים, תכונות, אופני פעולה. הכת"א הוא מכשיר ביו-פסיכו-תרבותי העוזר לפרט להתפתח ולהתבנות. גישה זו מחוברת עם הפסיכולוגיה בכך שהיא עוסקת ברגשות ובנפש האדם. מתוך דבריו של ייטס : "It is myself that I remake".

על פי גישה זו, אנו מבקשים לראות בהתבנות דרך חיים הכורכת את היסודות הפילוסופיים ביחד עם הפסיכולוגיים והרוחניים.

ההתייחסות לתכנית :

במסגרת הוראת התכנית אין צורך לעבור בכל ה'תחנות'.

א. ניתן לגשת לתחנות ע"פ העניין של הנושאים של התחנות ולעסוק במושגים הרלוונטיים לכל תחנה בחוברת 1.

ב. ניתן לגשת לתחנות ע"פ העניין של הערכים שבתחנות בחוברת 2, ולעסוק בערכים השונים ע"פ בחירה זו.

ג. ניתן לעסוק בתכנית ע"פ שבילים שארגנו עבורכם, שבכל שביל יש קובץ של מספר ערכים (מחוברת 2). מן התחנות השונות, שחוברת 1. מציעה קישורים ועיבוי שלהם.

מסלולים או מפות שבילים – כדי ל"עסוק" בתכנית יש באפשרותך לנוע על-פי שבילים אלו (או ע"פ כיוונים משלך).

שביל 1: זהות

"זהות" (תחנה 1, עמ') – "זהות אבודה" (תחנה 4, עמ') – "זהות חדשה" (תחנה 7, עמ') – "פליטות: משפחה, קרקע" – "בית" (תחנה 8, עמ')

שביל 2 : דרכי פעולה

מעמדות לדרכי פעולה: "בדלנות—רב-תרבותיות—התבוללות" (תחנה 1, עמ') – הישרדות—שיתוף פעולה—התנגדות (תחנה 3, עמ')

שביל 3: שיתוף פעולה

"שיתוף פעולה" - קורבנות עם תלוינים (תחנה 3, עמ') – "שיתוף פעולה" – תלוינים עם תלוינים (תחנה 4, עמ') – "שיתוף פעולה (כקבוצה-קהילה-משפחה) (תחנה 5, עמ')

שביל 4: חירות

"חירות-חופש" (תחנה 3, עמ') – "חירות בצינוק" (תחנה 4, עמ') – "אמונה—חוסר אמונה" (תחנה 7, עמ')

שביל 5: דרכי תגובה

דרכי תגובה: בזמן מלחמה מתוך אי-ידיעה... (תחנה 6, עמ') – אחרי המלחמה מתוך ידיעה מלאה... "התעלמות—הדחקה—בושה—הנצחה" (תחנה 8, עמ')

שביל 6: שיטתיות

"ציות לחוק" (תחנה 2, עמ') – "שיטתיות" (תחנה 4, עמ')

שביל 7: התבגרות

"כבוד" (תחנה 5, עמ') – "אחריות" (תחנה 6, עמ') – "התבגרות בטרם עת (חוברת 3, עמ')

שביל 8: זיכרון

"זיכרון: אישי וקולקטיבי" (תחנה 8, עמ') – "סליחה" - קורבנות ותליינים (תחנה 8, עמ') – "ניצולות" (תחנה 8, עמ') – "אשמה וחיים" (תחנה 8, עמ')

שביל 9: "פני הרוע: שנאה—אפליה—השפלה—גזענות" (תחנה 1, עמ') – "פחד—אימה—חרדה" (תחנה 3, עמ')